

Bericht van informateur Putters aan de fractievoorzitters in de Tweede Kamer

Op 14 februari 2024 ontving ik van de Tweede Kamer de opdracht om 'de mogelijkheden te onderzoeken voor een vruchtbare politieke samenwerking die recht doet aan de verkiezingsuitslag inclusief de grote verschuivingen die daarin hebben plaatsgevonden, en kan rekenen op voldoende steun in de volksvertegenwoordiging, bijvoorbeeld in de vorm van een extraparlamenteair, gedoog- of minderheidskabinet, en deze opdracht binnen vier weken af te ronden'.

Met de voorbereiding en uitvoering van die opdracht ben ik op 15 februari jl. gestart. Graag informeer ik u over hetgeen ik in mijn eerste week aan activiteiten heb verricht, ter voorbereiding op de gesprekken die wij komende week met elkaar zullen hebben. Tevens wil ik u aangeven wat ik in deze gesprekken aan de orde wil stellen.

De recesperiode van de Tweede Kamer heb ik benut om na te gaan hoe ik mijn opdracht het beste kan uitvoeren en om de gesprekken met u voor te bereiden. Naast het gesprek met mijn directe voorganger oud informateur R. Plasterk over de werkzaamheden die hij in de vorige fase van de formatie heeft verricht, heb ik deskundigen geraadpleegd uit het staats- en bestuursrecht, de bestuurskunde en de politicologie, ook vanuit internationaal vergelijkend perspectief, en de parlementaire geschiedenis. Tevens heb ik een aantal mensen gesproken over hun eigen politieke en bestuurlijke ervaringen in de praktijk (zie voor een overzicht onderaan dit bericht). Ook relevante ervaringen op lokaal en provinciaal niveau zijn bestudeerd. In de gesprekken zijn onder meer de verschillende kabinetsvormen aan de orde gekomen met de randvoorwaarden waaronder die vormen kunnen functioneren. Daartoe behoren ook werkwijzen en omgangsvormen.

Daarnaast heb ik mij laten informeren over verschillende analyses van de verkiezingsuitslag en van de grote verschuivingen die daarbij hebben plaatsgevonden. Het vertrouwen van Nederlanders in de politiek om de grote vraagstukken effectief aan te pakken staat onder grote druk (zie studies van onder meer het Sociaal en Cultureel Planbureau). Relevant is bovendien te constateren dat de – lange – formatie van het huidige demissionaire kabinet geen gunstig effect op dat politieke vertrouwen heeft gehad.

Er is al eerder een indringende analyse gemaakt dat verschillende groepen burgers (niet alleen mensen in kwetsbare posities) een grotere afstand tot het politiek systeem ervaren (Staatscommissie Parlementair Stelsel, 2018). Daarnaast ervaren veel mensen de 'grip' op hun dagelijks leven als beperkt (WRR, 2023). Langjarige trends op het terrein van onder meer vergrijzing, migratie en economie onderstrepen de urgentie om op de problemen die daarmee samenhangen en die iedereen raken een politiek antwoord te formuleren (Staatscommissie Demografische Ontwikkelingen 2050).

De gesprekken en rapporten hebben bij mij het inzicht gescherpt dat een vruchtbare politieke samenwerking is gediend met een gemeenschappelijke basis van waaruit wordt gewerkt aan de aanpak van de grote maatschappelijke vraagstukken. Daartoe behoren de grondslagen van de democratische rechtsstaat, zoals in het eindrapport van informateur Plasterk verwoord. Ook een, eveneens in dat rapport genoemd, solide financieel kader, behoort tot die gemeenschappelijke basis. De internationale positie van Nederland speelt daarnaast – zeker in de komende periode - een belangrijke rol. Hoe breder de consensus over de gemeenschappelijke basis, hoe groter de mogelijkheden voor verschillende vormen van vruchtbare politieke samenwerking, ook met een lossere binding tussen fracties en met een grotere afstand tussen kabinet en (een meerderheid van de) volksvertegenwoordiging. Als de relatie tussen parlement en kabinet lossere is, hangt die

samenwerking van een kabinet met de volksvertegenwoordiging vervolgens meer af van de aard en kwaliteit van de samenstelling van het kabinet. Dat vergt politieke overeenstemming over de criteria waar bewindslieden aan moeten voldoen.

Tegen deze achtergrond is het voor de uitvoering van mijn opdracht nodig om in de gesprekken van volgende week duidelijkheid te krijgen over wat naar uw oordeel verschillende vormen van kabinetten – meerderheid, minderheid, extraparlamenteair – inhouden, onder welke voorwaarden deze vormen volgens u tot vruchtbare politieke samenwerking kunnen leiden, welke rol u daarin voor uw fractie ziet en met wie, onder welke (andere) voorwaarden die rol kan worden vervuld en wat volgens u onder gedogen (ook een vorm van binding) moet worden verstaan. Graag reflecteer ik daarop met u.

De keuze voor een bepaalde vorm van het kabinet bepaalt de verhouding tussen parlement en kabinet en hun onderscheiden rollen en werkwijzen. Het beïnvloedt de wijze van totstandkomen van een coalitie en het type afspraken dat wordt gemaakt (zoals regeerakkoord/ gedoogakkoord/ regeerprogramma). Ook hierover verneem ik graag uw beelden en opvattingen.

Gegeven de verkiezingsuitslag, de maatschappelijke dynamiek, de zorg om goed bestuur en grote uitvoeringskwesties bij overheidsbeleid is het van belang om ook de consequenties mee te wegen van de vorm van vruchtbare politieke samenwerking in het landsbestuur voor de interbestuurlijke verhoudingen, de relatie met het maatschappelijk veld, het bedrijfsleven en de uitvoering.

Mijn opdracht ziet op de mogelijkheden voor een vruchtbare politieke samenwerking en het tot stand brengen van een kabinet dat met voldoende steun in de volksvertegenwoordiging de grote problemen waarvoor ons land staat kan aanpakken. Daarvoor is het van belang te vernemen of u de voorgaande analyse deelt en welke positie u inneemt.

Uiteraard ben ik u erkentelijk als u mij attendeert op nog andere zaken die naar uw oordeel van belang zijn voor uw fractie en voor de uitvoering van mijn opdracht.

Ik zie uit naar een constructief gesprek ten behoeve van de voortgang van de kabinetsformatie.

Overzicht gesprekspartners

1. Het *staatkundige* perspectief, waarover met Minister van Staat mr. H.D. Tjeenk Willink en de Vice-President van de Raad van State mr. Th. C. de Graaf gesproken is vanuit hun expertise en ervaringen met kabinetsvorming. Tevens is gesproken met hoogleraar Staatsrecht aan de Tilburg University, prof.dr. I. Leijten.
2. Het *bestuurskundige* perspectief, waarover met prof.dr.mr. M. Bovens en prof.dr. M. Noordegraaf, beiden hoogleraar bestuurskunde aan de Universiteit Utrecht, gesproken is vanuit hun expertise over politiek en bestuur.
3. Het *politicologische en internationaal vergelijkende* perspectief, waarover met prof. dr. A. Timmermans (Universiteit Leiden) en prof.dr. C. de Vreese (Universiteit van Amsterdam) is gesproken vanuit hun expertise over andere landen (waaronder Denemarken).
4. Het *historische* perspectief, waarover met prof.dr. C. van Baalen (emeritus hoogleraar Radboud Universiteit Nijmegen) en prof.dr. H. te Velde (Universiteit Leiden) is gesproken vanuit hun expertise over eerdere kabinetsformaties in de parlementaire geschiedenis.
5. Het *politiek-bestuurlijke* perspectief, waarover met oud-Voorzitter van de Tweede Kamer G. Verbeet, Minister van Staat S. Dekker, drs. M.G.Th. Pastors en mr. C.G. van der Staaij is gesproken vanwege hun verschillende rollen en ervaringen op lokaal en landelijk niveau.